

נר מנחם

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר ישישכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת חוקת תש"פ / מאת הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה במושב חמד

פרה אדומה

בלשון התורה מתחלקות פקודות השם יתברך וציוויו, לשני סוגים: חוקים ומשפטים. המצוות השכליות, המובנות בשכל האדם מוגדרות כ'משפטים' - ואלו שטעמן אינו מובן מוגדרות כחוקים. בתוך חלוקה זו מופיעה מצות הטהרה על ידי פרה אדומה כסמל ל'חוק' בלי טעם.

בעברית המדוברת חוק אינו דוקא זה שהוא חסר הבנה אלא כל עיקרון משפטי שנקבע בספר החוקים של מדינה. בדרך כלל הוא אמור להיות סביר ומנומק, שהרי אם לא כן לא היה נקבע על ידי המחוקקים, מדוע הכינוי לציווי כזה הוא 'חוק'?

האמת הפשוטה היא שמחדש השפה העברית טעה לא אחת בהשאלת מושגים מחמת חוסר העמקה במהותם, (הדוגמה המפורסמת לכך היא הכינוי 'ריבה' למרקחת פירות, השם המבוסס על הבנה מוטעית בגמרא הלומדת מריבוי במשמעות הפסוק ואומרת 'מאי ריבה? ריבה מיני מרקחת!' מה שהביא את בן יהודה לחשוב שהשם של מיני מרקחת הוא 'ריבה'...).

יתכן שגם כאן זו טעות ושימוש מושאל במילה 'חוק'. אולם יתכן שיש בזה גם רעיון! ההסתכלות על הכללים שמדינה / מועצה עירונית / הנהלת מוסד וכל גוף בעל סמכות קובע, צריכה להיות כ'חוק' ללא טעם. אם הציבור נכנס לפרשנות ולטעמי החוק הוא ירשה לעצמו גם לשנות ולהקל לפי פרשנותו.

ולדוגמה אקטואלית, אם הציבור יפרשן ששמירת מרחק שני מטר היא רק לצורך מניעת התזת רסס בדיבור ועיטוש, יגיע מיד למסקנה שעטיית מסכה מונעת את הצורך בשמירת מרחק וכן להיפך. יתכן שזה אכן נכון, אבל המחוקק רוצה לחייב בשניהם משיקוליו, אולי ליתר בטחון, או כדי שלפחות אחד מהמרכיבים של ההגנה יישמר, לכן הוא קובע שזהו 'חוק' ופרשנות של טעמים והסברים מלומדים לא תשנה את העבודה שהעובר על כך עובר על חוק כאילו אין לו טעם והסבר...

האם החוק שרירותי?

את ההסבר דלעיל הצענו בעיקר כדי להסב תשומת לבעייתיות של התנהלות ציבורית באופן זה, והכורח לקבל תקנות ציבוריות כחוק.

אולם לגופו של עניין בבואנו לעסוק בהגדרת המושג 'חוק וחוקה' המבדיל חלק ממצוות התורה מזולתן נראה כי אין הכונה שלחוק אין טעם אלא שטעמם של החוקים אינו נגלה לבני אנוש, ברור שהבורא החפץ בטובת בריותיו חוקק את כל החוקים מתוך רצונו להיטיב לבריותיו, וללא ספק יש להם טעם ותועלת, החלוקה היא אפוא במידת ההבנה שלנו.

לאור זאת הבה נתבונן הרי ישנן רמות שונות של הבנה והשכלה, מהו הפרמטר הקובע להגדרת המצוה כ'חוק', האם מה שלא מובן **לכל** אדם הוא חוק? האם לא די בכך ששכבה של משכילים ונבונים בעלי ידע

והבנה תורנית יבינו את המצוה? הרי גם בחוקי ממשל ישנן שכבות אוכלוסיה נחשלות שאינן מבינות ולא נקבע משום כך שזהו חוק ללא טעם.

האם מה שלא מובן כלל לשום אדם זהו הקריטריון להגדרת חוק? הרי לפי דברי חכמינו גם פרה אדומה הובנה למשה רבינו.

יתכן שההגדרה הקובעת היא האם זו מצוה הנתפסת בשכל אנושי או שניתן לתפסה לפי מידת החיבור לשכל אלוקי. איסורי גנבה ורציחה מובנים בשכל האנושי, מצות כיבוד אב ואם, ואהבת לרעך כמוך, והדרת פני זקן ועוד רבות כהנה – מבוססות על המוסר שהטביע הבורא בתבונה האנושית.

המצוות שהן חוקים כוללות את כל אלו שיכולת ההבנה בהן היא כפי מידת רוחניותו של האדם ודבקו בשכל האלקי.

חקיקת חוק וחקיקה באבן

חקיקה אינה רק קביעת חוק, המילה חקיקה מתייחסת להטבעה של אותיות או צורות ברובד היותר עמוק של חומר קשיח כמו אבן וכדומה. הקשר בין שני המושגים (חקיקה באבן וחקיקת חוק) בכך שגם 'חוק' מחוקי התורה שבמבט חיצוני אין לו סיבה וטעם, הרי שברובד הפנימי נמצא הנימוק והטעם (מפלאי לשון הקודש!) היכולת לחדור לרובד הפנימי תלויה במידת רוחניותו של האדם.

רבי שמעון בר יוחאי גילה בספר הזוהר הרבה טעמי מצוות שלא נגלו בתורת הנגלה, הוא עסק בגילוי הרובד הפנימי הנקרא משום כך 'תורת הנסתר', (ובראשי תיבות 'ח"ן' = חכמת נסתר) אולם לפני כן הוא חי שנים רבות במערה בבדידות כמעט מוחלטת, אכל חרובים ומים בלבד כשהוא מכוסה בחול (מחוסר ביגוד להחלפה) ועסק בתורה יום ולילה... משה רבינו השיג גם את טעמה של מצות פרה אדומה מפני שמשה הוא האישיות הרוחנית ביותר באנושות והוא מכונה בתורה 'איש האלקים'.

משה נולד כאישיות רוחנית כמו שאמרו חכמינו כי כשנולד 'נתמלא הבית אורה' והוא לא נעצר בנקודה הזו והמשיך במשך מאה ועשרים שנותיו להיות עבד השם ולבטל כל רצון עצמי. לכן, גם כשכל האנושות אינה מבינה את פרה אדומה (ואת הפרדוכסים הכלולים בהלכותיה) משה רבנו זוכה להבינם בשכלו האלוקי, ועדיין היא חוק וחוקה – מפני שהיא הרחוקה ביותר מהתפיסה האנושית והטעם שלה מוסתר ברובד הפנימי והעמוק ביותר.

ומה זה נוגע לנו?

אחד התענוגים הגדולים שאנו מובטחים לעתיד לבא ולצדיקים בגן עדן הוא 'יין משומר בענביו' הרומז על השגת הטעם הגנוז בתוך הענב. כאשר כל העולם יטוהר ויזדכך וכולנו נתעלה למדרגות על חומריות, נזכה להשיג את טעמי התורה, ונזכה בכך גם לטעם טוב ומיוחד בקיום המצוות.

אולם עד אז יש לנו טעם אחר. טעם של עבדות... טעם של ציות, 'אנא עבדא דקודשא בריך הוא' זהו תואר הכבוד הנעלה ביותר, הוא נאמר גם על משה רבינו 'עבד השם' שהצליח לאחוז בשני הקצוות לדעת ולהבין את הטעמים ולהשאר עבד נאמן העושה מפני רצון רבו ואדונו.

את life וכל life טוב לכולם

לתגובות: פקס 039601961 nhrh999@gmail.com

ישיבת מאור יצחק מושב חמד